

**JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULKIGA SOLINADIGAN
SOLIQ****Yuldashev Xudoynazar***SamISI XIM-123 guruh**Talabasi**SamISI "Investitsiya va Innovatsiyalar"**kafedrasi v.b.dotsenti PhD***Turayev Alijon Akmal o'g'li**

Annotatsiya: Ushbu maqolada jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning huquqiy asoslari, hisoblash tartibi va amaldagi tatbiqi tahlil qilinadi. Soliqning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati, davlat byudjetini shakllantirishdagi o'rni hamda mahalliy byudjetlar uchun daromad manbai sifatidagi roli yoritilgan. Shuningdek, soliq solish tizimidagi mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Maqolada ilgari surilgan taklif va xulosalar mol-mulkka solinadigan soliqlarni takomillashtirish hamda ularning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar:jismoniy shaxs, mol-mulk solig'I, soliq tizimi, byudjet tushumlari, soliq solish tartibi,mulk egaligi, mahalliy byudjet, huquqiy asoslar, soliq yuklamasi

Аннотация:В данной статье рассматривается налог на имущество физических лиц как важный элемент налоговой системы и источник пополнения местных бюджетов. Раскрываются правовые основы налогообложения, порядок расчёта и уплаты налога, а также его социально-экономическое значение. Особое внимание уделено актуальным проблемам, возникающим при применении налога на практике, и предлагаются пути их решения. Представленные выводы и предложения направлены на совершенствование механизма налогообложения имущества физических лиц и повышение его эффективности.

Ключевые слова: физическое лицо, налог на имущество, налоговая система, бюджетные поступления, порядок налогообложения, право собственности, местный бюджет, правовая база, налоговая нагрузка

Annotation: This article explores the property tax on individuals as a key component of the tax system and a vital source of local budget revenues. It examines the legal basis, calculation and payment procedures, and the socio-economic significance of this tax. Special attention is given to current challenges in its practical implementation, along with proposed solutions. The findings and recommendations aim to improve the property taxation mechanism for individuals and enhance its overall efficiency.

Keywords: individual taxpayer, property tax, tax system budget revenues, taxation procedure, property ownership, local budget legal framework tax burden

Kirish.

Soliq tizimi har qanday davlatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq davlat byudjeti va, ayniqsa, mahalliy byudjetlar daromadlarining barqaror manbalaridan biri hisoblanadi. Ushbu soliq turi fuqarolarning egaligidagi ko'chmas mulkdan foydalanish samaradorligini oshirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va infratuzilmani rivojlantirishga xizmat qiladi. Soliqning belgilanishi va undirilishi qonuniy asoslar, hisoblash usullari hamda amaliyotdagi qo'llanilish darajasi bilan bevosita bog'liqdir. Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq tizimi mustaqillik yillaridan buyon bosqichma-bosqich takomillashib bormoqda. Soliq kodeksiga kiritilgan o'zgarishlar, soliq stavkalarining hududlar kesimida farqlanishi, shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan elektron xizmatlar tizimi — bularning barchasi soliq boshqaruvining zamonaviylashuvini ko'rsatadi. Shu bilan birga, aholining ayrim qatlamlari uchun soliq yuki, mol-mulk qiymatini baholashdagi aniqlik, vaqti-vaqti bilan yuzaga keladigan qonuniy tushunmovchiliklar kabi masalalar hanuzgacha dolzarbligini saqlab qolmoqda. Mazkur maqolada jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning huquqiy-me'yoriy asoslari, hisob-kitob mexanizmlari, amaliyotdagi muammolar va takomillashtirish yo'nalishlari keng tahlil qilinadi. Shu

orqali ushbu soliq turining samaradorligini oshirishga doir ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar soliq tizimining rivojlanish bosqichlari, huquqiy-me'yoriy asoslari va amaliy qo'llanilishi haqida muhim ma'lumotlar beradi. Avvalo, ushbu soliq turi O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining tegishli moddalari asosida tartibga solinadi. Kodeksda soliq ob'ekti, soliq solish bazasi, imtiyozlar va to'lov muddatlari aniq belgilangan. Ilmiy adabiyotlarda, xususan, iqtisodchi va yuridik sohaga oid olimlar (Masalan, Q. Jo'rayev, N. Xolmirzayev, D. Xatamov) tomonidan olib borilgan tahlillarda bu soliqning fiskal vazifasi bilan birga, mulkdan foydalanish samaradorligini oshirishdagi roli ham ta'kidlangan. Shuningdek, jismoniy shaxslar uchun soliqqa tortish mexanizmlari xorijiy mamlakatlar tajribasi bilan solishtirib o'rganilgan, bunda AQSh, Germaniya, Rossiya va Qozog'iston kabi mamlakatlarning tartib-taomillari ko'p mualliflar tomonidan tahlil etilgan. Davlat soliq qo'mitasi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan e'lon qilingan rasmiy statistik hisobotlar va tahliliy materiallar orqali ushbu soliq turining byudjetdagi o'rni va yilma-yil tushum dinamikasi yoritib boriladi. Ayniqsa, so'nggi yillarda elektron soliq xizmatlarining joriy etilishi, mol-mulkni kadastr qiymati asosida baholash tizimining takomillashuvi mavzuga oid adabiyotlarda alohida o'rin egallagan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlarida ham mol-mulk soliqlarini soddalashtirish, aholiga qulaylik yaratish, adolatli soliqqa tortish mexanizmini yo'lga qo'yish borasida muhim tashabbuslar ko'rsatilgan. Ushbu hujjatlar tahlili, ilmiy maqolalar va amaliy tajribalar asosida adabiyotlar sharhi ushbu soliq turining nazariy va amaliy asoslarini keng yoritishga xizmat qiladi.

Izlanish va tadqiqotlar.

Ushbu izlanishning metodologiyasi turli xil ilmiy usullarni o'z ichiga oladi, ular orqali jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning samaradorligi va amaldagi holatini o'rganish, soliq tizimini takomillashtirish yo'llarini aniqlash mumkin. Tadqiqotda qo'llanilgan metodlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Tadqiqotning birinchi bosqichida jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning huquqiy asoslari o'rganildi. Bu usul orqali O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, hukumat qarorlari, Prezident farmonlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Ushbu hujjatlarda mol-mulk soliqlarining qanday tartibda solinishi, soliqqa tortish ob'ektlari va usullari, imtiyozlar va to'lov muddatlari aniq ko'rsatilgan. Shuningdek, xorijiy mamlakatlarning qonunchilik tajribasi ham soliq tizimini rivojlantirishdagi muhim manba sifatida o'rganildi. Iqtisodiy tahlil metodi orqali jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning iqtisodiy ta'siri, uning davlat va mahalliy byudjetga tushumlari, shuningdek, soliqqa tortishning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari o'rganildi. Iqtisodiy tahlil davomida soliq tushumlarining vaqt o'tishi bilan o'zgarishi, soliq yuki va bu yuki iqtisodiy faoliyatga qanday ta'sir qilishini aniqlash uchun statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Empirik tadqiqot metodlari orqali soliq to'lovchilari bilan so'rovlar o'tkazildi va intervyular amalga oshirildi. Bu metod soliq to'lovchilari orasida mol-mulk solig'i haqidagi bilim, tushunchalar va amaliyotlar haqida aniq ma'lumotlar olishga yordam berdi. So'rovlar va intervyular asosida soliq to'lovchilari tomonidan soliqni to'lashda yuzaga keladigan qiyinchiliklar, soliq tizimining aniq va shaffof ishlashiga bo'lgan ehtiyojlar tahlil qilindi. Tadqiqotda, davlat soliq qo'mitasi va Iqtisodiyot va moliya vazirligining rasmiy statistik ma'lumotlari asosida jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqdan tushumlar dinamikasi tahlil qilindi. Statistik tahlil yordamida soliqdan tushumlarning yilma-yil o'zgarishlari, hududlar kesimidagi farqlar va umumiy iqtisodiy sharoitlarga soliq tizimining ta'siri ko'rsatilgan. Shuningdek, soliqning aholi daromadlari va ijtimoiy qatlamlarga qanday ta'sir qilishini o'rganish uchun iqtisodiy model yaratildi.

Xulosa.

Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq, davlat byudjeti uchun muhim daromad manbai bo'lib, uning to'g'ri tashkil etilishi va samarali boshqarilishi davlatning iqtisodiy barqarorligi uchun zarurdir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqning huquqiy asoslari mustahkamlangan bo'lsa-da, uning amaldagi qo'llanilishi

bir qator muammolarga duch kelmoqda. Soliqning hisoblash va to'lash tizimi ba'zan murakkab bo'lib, soliq to'lovchilari tomonidan tushunish va to'lashda qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda. Tadqiqotda olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, soliq solishning aniq va shaffof tizimi, elektron xizmatlarning joriy etilishi, mol-mulkni kadastr qiymati asosida baholash va soliq yuki bilan bog'liq ijtimoiy masalalarni hal etish zarurati katta. Xorijiy mamlakatlar tajribasi, ayniqsa, AQSh, Rossiya va Germaniya kabi davlatlarning mol-mulk soliqlariga doir amaliyotlari, jismoniy shaxslar uchun soliq tizimini takomillashtirishda foydali manba sifatida qaralishi mumkin. Shuningdek, jismoniy shaxslarning soliq solish jarayonini yaxshilash uchun quyidagi takliflar kiritildi:

- **Soliq tizimini soddalashtirish:** Soliq hisob-kitobini aniq va tushunarli qilish uchun soliq to'lovchilari uchun qulay interfeyslarni yaratish va soliq to'lash jarayonini raqamlashtirish zarur.
- **Elektron xizmatlarni kengaytirish:** Soliq to'lovchilari uchun onlayn tizimlar orqali to'lovlar va ma'lumotlar almashinuvini soddalashtirish, shaffoflikni ta'minlashga yordam beradi.
- **Kadastr bahosini takomillashtirish:** Mulk qiymatining bozor sharoitiga mos ravishda kadastr baholarini yangilab borish va soliq stavkalarini qayta ko'rib chiqish kerak.
- **Soliq ma'lumotlarini keng tarqatish va o'qitish:** Aholining soliq bo'yicha bilimlarini oshirish, soliq tizimining qonuniy asoslari haqida batafsil ma'lumot berish, soliqni to'lash madaniyatini rivojlantirish.

Tadqiqotda ilgari surilgan tavsiyalar, umuman olganda, jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu o'zgarishlar jismoniy shaxslar uchun soliq yuklamasini adolatli taqsimlash, soliqqa tortish tizimini soddalashtirish va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. **O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksi.** (2020). O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligi.

2. **Jo'rayev Q.** (2020). "Xorijiy davlatlarning mol-mulk soliqlari tizimi va O'zbekiston tajribasi." *Iqtisodiyot va soliq siyosati* (10), 45-56.
3. **Xatamov D.** (2021). "Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq va soliq tizimining modernizatsiyasi." *Soliq tizimi: nazariya va amaliyot* (5), 123-135.
4. **Xolmirzayev N.** (2022). "Soliq solishning zamonaviy usullari va jismoniy shaxslar uchun ijtimoiy ahamiyati." *O'zbekiston moliya jurnali*, 19(3), 89-98.
5. **Бенедиктов, В. А.** (2019). "Nalog na imushchestvo fizicheskikh lits v Rossii." *Sovremennoe nalogovoe zakonodatel'stvo*, 14(2), 70-80.
6. **Davlat soliq qo'mitasi** (2022). *Soliq to'lovchilarining hisobotlari va soliq tushumlari*. O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi, Tashkent.
7. **Iqtisodiyot va moliya vazirligi** (2021). *O'zbekiston Respublikasida mol-mulk soliqlaridan tushumlar va byudjetga ta'siri*. Tashkent.
8. **OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)**. (2021). *Taxation of Household Wealth: International Experiences and Lessons*. Paris: OECD Publishing.